

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK ÉRDEKEINEK VÉDELME T ELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES

A környezeti elemek védelme az Alaptörvényben

MTÜ 2024–OKRI Konferencia

*A környezeti elemeket veszélyeztető/károsító cselekmények
– helyzetkép és jövőbeli irányok*

BÁNDI GYULA

az MTA doktora, egyetemi tanár, a jövő nemzedékek szószólója

2024. november 18.

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK ÉRDEKEINEK VÉDELMÉT ELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES

Történet

- Az **1976. évi II. törvény az emberi környezet védelméről** 2. § (2) bekezdése a következőképpen fogalmazott: „Minden állampolgárnak joga van arra, hogy emberhez méltó környezetben éljen.”

- Az **Alkotmány 1989. évi módosítása:**

18. § A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.

...

70/D. § (1) A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.

(2) Ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg.

A JÖVŐ NEMZÉDEK ÉRDEKEINEK VÉDELMÉT ELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES

Alaptörvény

Nemzeti Hitvallás:

MI, A MAGYAR NEMZET TAGJAI, az új évezred kezdetén, felelősséggel minden magyarért, kinyilvánítjuk az alábbiakat:

... Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence **természet adta és ember alkotta értékeit** ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az **utánunk jövő nemzedékek** életfeltételeit. ...

Alapvetés

P) Cikk (1): A **természeti erőforrások**, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a **jövő nemzedékek** számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.

Alaptörvény 2.

II. cikk

Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.

VI. cikk

(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.

XIII. cikk

(1) Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.

Alaptörvény 3.

- XX. cikk
- (1) Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.
- (2) Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.
- XXI. cikk
- (1) Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.
- (2) Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.
- (3) Elhelyezés céljából tilos Magyarország területére szennyező hulladékot behozni.

Visszalépés tilalma

- 28/1994. (V. 20.) AB határozat „(...) az állam nem élvez szabadságot abban, hogy a környezet állapotát romlani engedje vagy a romlás kockázatát megengedje”
- 3223/2017. (IX. 25.) AB határozat: „[27] ... a természet és környezet védelmének elmulasztása visszafordíthatatlan folyamatokat indíthat meg, ekként az elővigyázatosság, illetőleg a megelőzés elveire tekintettel lehetséges csak a környezet védelmére vonatkozó szabályozás megalkotása. ...
- [28] ...egyaránt vonatkozik ...anyagi jogi, eljárásjogi és szervezeti szabályozásra, hiszen ezek együttesen biztosíthatják csak az elv maradéktalan, az Alaptörvényből következő érvényesülését. ...”.
- „[29] A visszalépés tilalmának elvéből az is következik, hogy ... a környezet és természet védelmének jogszabályokkal garantált szintje egyedi hatósági döntéssel nem rontható le. ...”.

13/2018. (IX. 4.) AB határozat

„[20] ...a visszalépés tilalma immáron közvetlenül az Alaptörvényből fakad ...

[21] ... az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének megfelelően kell vizsgálni a visszalépés alkotmányosságát, oly módon, hogy az elővigyázatosság elvére is figyelemmel az államnak a szükségesség és arányosság tekintetében más alapvető jog érvényesülésével, azzal érdemben összemérve kell indokolnia az egyszer már elért környezetvédelmi szinttől való visszalépést ...”.

„[65] ... az elővigyázatosság elvével összhangban a visszalépés tilalmába ütközéshez nem szükséges a környezet állapotának tényleges romlása, hanem már az állapotromlás kockázata is megalapozza a visszalépés tilalma sérelmét ...”

Az Alaptörvény I) cikk (3) bekezdés: „(3) ... Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”
Az alapvető jogok nem egyenlő súlyúak.

Megelőzés/ elővigyázatosság

28/1994. (V.20.) AB határozat: „IV.1. ... a megelőzésnek elsőbbsége van, hiszen a visszafordíthatatlan károk utólagos szankcionálása nem tudja helyreállítani az eredeti állapotot.”

13/2018. (IX. 4.) AB határozat: „[20] ... A megelőzés elve ... a potenciális szennyezés forrásánál, de még a szennyezés bekövetkezését megelőzően történő fellépés kötelezettségét jelenti: annak biztosítását, hogy a környezetet esetlegesen károsító folyamatok ne következzenek be.”

27/2017. (X. 25.) AB határozat: „[49] Az elővigyázatosság környezetjogban általánosan elfogadott elvének értelmében az államnak kell biztosítania azt, hogy a környezet állapotának romlása egy adott intézkedés következményeként ne következzen be.”

28/2017. (X. 25.) AB: „[75] ... a jogalkotónak az elővigyázatosság elvére is tekintettel kell lennie, melynek értelmében az államnak kell igazolnia azt, hogy a tudományos bizonytalanságra is figyelemmel, a környezet állapotának romlása egy adott intézkedés következményeként bizonyosan nem következik be.”

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK ÉRDEKEINEK VÉDELME TELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES

- 13/2018. (IX. 4.) AB határozat: „[13] ... Az Alaptörvényből fakadó, a jövő nemzedékekkel szemben fennálló felelősség azt kívánja meg a jogalkotótól, hogy intézkedései várható hatását a tudományos ismeretek alapján, az elővigyázatosság és a megelőzés elvének megfelelően értékelje és mérlegelje.”
- „[20] ... „a természet és környezet védelmének elmulasztása visszafordíthatatlan folyamatokat indíthat meg”.”
- „[21] ... az elővigyázatosság elvére is figyelemmel az államnak a szükségesség és arányosság tekintetében más alapvető jog érvényesülésével, azzal érdemben összemérve kell indokolnia az egyszer már elért környezetvédelmi szinttől való visszalépést ...”
- 14/2020. (VII. 6.) AB határozat [37], immár közvetlen alkotmányos elvként: „...a jogalkotónak kell azt igazolnia, hogy valamely tervezett szabályozás nem valósít meg visszalépést, és ezáltal nem okoz adott esetben akár visszafordíthatatlan károkozást, illetőleg nem teremt meg egy ilyen károkozás elvi lehetőségét sem ...nem szükséges a környezet állapotának tényleges romlása, hanem már az állapotromlás kockázata (illetőleg az állapotromlás kockázatának felmérésére vonatkozó kötelezettség elmulasztása vagy figyelmen kívül hagyása) is megalapozza az alaptörvényellenesség megállapítását.”

Kötelezettség

CARITAS IN VERITATE, XVI. Benedek pápa enciklikája, 2009: „43. ... A jogok eltúlzása a kötelességek mellőzésébe torkollik....”

Moreno Gomez (2005): 62. ...az alperes állam nem teljesítette pozitív irányú kötelezettségét”

28/2017. (X. 25.) AB határozat: [30] Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése szerint a környezet védelme nem csupán az állam, hanem „az állam és mindenki kötelezettsége”. Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése jelentős előrelépést tartalmaz a korábbi Alkotmányhoz képest a kötelezeti kör vonatkozásában... Miközben azonban a környezet védelmének kötelezettsége egyaránt terheli a tág értelemben vett államot és a természetes és jogi személyeket, ez **a kötelezettség természetszerűleg nem lehet teljesen azonos az egyes jogalanyok vonatkozásában.** Miközben a természetes és jogi személyektől a hatályos jogszabályi előírások ismeretén és betartásán túlmenően általános jelleggel és kikényszeríthető módon nem várható el, hogy magatartásukat valamely, a jogalkotó által nem konkretizált absztrakt célhoz igazítsák, addig az állam oldaláról az is elvárható, hogy **egyértelműen meghatározza mindazon jogi kötelezettségeket**, melyeket mind az államnak, mind pedig a magánfeleknek be kell tartaniuk, egyebek között annak érdekében, hogy az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésében nevesített értékek hatékony védelme érvényesüljön.

Távlatos gondolkodás/ tervezés

3223/2017. (IX. 25.) AB határozat: „[28] ... elengedhetetlen egy olyan jogalkotói és jogalkalmazói szemléletmód, mely a rövid távú, gyakran gazdasági szempontú megközelítéssel szemben az érintett életviszonyok sajátosságaiából következő hosszabb távú, gyakran kormányzati ciklusokon is átívelő, folyamatos kodifikációs és tervező tevékenységet érvényesíti. ...”

28/2017. (X. 25.) AB határozat: „[19] ... A biológiai sokféleség megóvása ugyanakkor hosszú távú, kormányzati ciklusokon is átívelő gondolkodásmódot és szabályozást igényel.” ... „[34] Ezen alapvető szintű elvárásoknak a jogalkotó csak akkor tud eleget tenni, ha döntéseinek meghozatala során távlatosan, kormányzati ciklusokon átívelően mérlegel. ... az érintett életviszonyok sajátosságai miatt hosszabb távú és folyamatos kodifikációs és tervező tevékenységet igényelnek.”

13/2018. (IX. 4.) AB határozat: „[40] ... Az egyes stratégiák a közjogi szervezetszabályozó eszközök körébe tartoznak, ennek megfelelően a kibocsátót kötik, ... Ennek megfelelően ezen szakmai tartalmú stratégiák figyelmen kívül hagyása valamely jogszabály-változás alaptörvény-ellenességének vizsgálata során külön is értékelendő a nemzet közös örökségét érintő, és az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése szerint a jövő nemzedékek számára is megőrzendő szabályozási tárgyak esetében.”

A tervezés egyben a fokozatosság és kiszámíthatóság gondolatait is magában foglalja

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK ÉRDEKEINEK VÉDELME TELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES

Jövő nemzedékek

28/2017. (X. 25.) AB határozat: „[31] 6. Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdéséből ugyanakkor önálló, az állami védelemre vonatkozó tartalmi követelmények is levezethetőek. A P) cikk (1) bekezdése mintegy hipotetikus örökséggel ruházza fel a jövő nemzedékeket.”

Ebből fakad az államnak sajátos védelmi kötelezettsége [32]...

„[33] Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése alapján a jelen generációt három fő kötelezettség terheli: ... A választás lehetőségének biztosítása azon a megfontoláson alapul, hogy a jövő nemzedékek életfeltételei akkor biztosíthatóak leginkább, ha az átörökített természeti örökség képes a jövő generációk számára megadni a választás szabadságát problémáik megoldásában ahelyett, hogy a jelenkor döntései kényszerpályára állítanák a későbbi generációkat. A minőség megőrzésének követelménye szerint törekedni kell arra, hogy a természeti környezetet legalább olyan állapotban adjuk át a jövő nemzedékek számára, mint ahogy azt az elmúlt nemzedékektől kaptuk. A természeti erőforrásokhoz való hozzáférés követelménye szerint pedig a jelen nemzedékei mindaddig szabadon hozzáférhetnek a rendelkezésre álló erőforrásokhoz, amíg tiszteletben tartják a jövő generációk méltányos érdekeit.”

„[34] Ezen alapvető szintű elvárásoknak a jogalkotó csak akkor tud eleget tenni, ha döntéseinek meghozatala során távlatosan, kormányzati ciklusokon átívelően mérlegel.”

Jövő nemzedékek

- A XXI. cikk alapján az államot **terhelő intézményvédelmi kötelezettség** folytán a jogalkotónak olyan eljárási és szervezeti garanciákat kell nyújtania, amelyek biztosítják, hogy az alapjogok védelméhez szükséges anyagi jogi célokat és szabályokat az állam valóban végre is hajtja és hajtatja.
- A jelen és jövő nemzedékek elkülönítése nem lehetséges, lévén **ugyanazon emberiségről, magyarságról van szó, az emberi faj teljessége is csak egységében értelmezhető, a generációk folyamataként;**
- • A jövő nemzedékek védelmét **a jelen nemzedékek kötelezettségeiként, önkorlátozásaként foghatjuk fel,** aminek minimuma a károkozás tilalma;
- Mindez **hosszú távú – kormányzati ciklusokon átívelő - gondolkodást és gondoskodást igényel,** a jelenre nézve esetleg kedvező, de a jövőre nézve hátrányos döntések elkerülését;

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK ÉRDEKEINEK VÉDELMÉT ELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES

Köszönöm a figyelmet!